

№ 17 (370)
Май 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- **Асоба ў краязнаўстве:
Уладзімір Кісялёў –** стар. 3
- **Дзень Перамогі:
згадкі ваеннай пары –** стар. 4
- **Рэгіён: вёскі Аскеркі
і Вайшкунны –** стар. 5 і 6

На тым тыдні...

✓ У рамках Міжнароднага выставачнага праекта Шаўляйскага музея «Аўшрос», Цэнтра культуры Шаўляйскага раёна і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы **20 красавіка** ў музеі Песняра пры падтрымцы Пасольства Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы адкрылася **выстаўка «Шляхі, шляхі зямлі радзімай...»**. Экспануюцца працы вядомага беларускага мастака Анатоля Тычыны, які нарадзіўся ў Шаўляйскім раёне (там захоўваецца значная колькасць ягоных працаў), а жыццём і творчасцю паяднаў дзве суседнія дзяржавы. Ён – адзін з стваральнікаў беларускай кніжнай графікі XX ст., з яго імем звязанае станаўленне кніжнай, станкавай, газетна-часопіснай графікі і эклібрыса. У 1922 г. мастак пачаў свой мастацкі летапіс Мінска, які доўжыў да канца жыцця (1986 г.).

✓ **21 красавіка** ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшло **адкрыццё дабрачыннага мастацкага праекта «Свет за вакном»**, які бібліятэка арганізавала з Міжнароднай гільдыяй жывапісцаў. Яе ідэя – пераадоленне людзьмі з фізічнымі ці псіхічнымі абмежаваннямі сваіх праблемаў дзякуючы неабмежаваным магчымасцям творчага пошуку. Уздел у праекце ўзялі Мінская абласная дзяржаўная спецыяльная агульнаадукацыйная школа-інтэрнат для дзяцей з парушэннямі слыху, рэабілітацыйная студыя «Палітра», Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і юнацтва, псіханеўралогічны інтэрнат № 2.

✓ У мінскім парку імя Янкі Купалы **25 красавіка** прайшоў чарговы **этап акцыі «Чытаем Купалу разам...»**, прымеркаваны да 25-годдзя катастрофы на ЧАЭС.

✓ **29 красавіка** ў Прылуках адбылося **выязное пасяджэнне Сталічнага Дзелавога Клуба дырэктараў «Адраджэнне спадчыны роду фон Гутэн-Чапскіх»**. У праграму ўвайшлі экскурсія па палацы і парку, наведванне гістарычнай выстаўкі ў Прылуцкім цэнтры народнай творчасці. У гэты ж дзень прайшло пасяджэнне, прысвечанае заснаванню фонду «Адраджэнне спадчыны роду фон Гутэн-Чапскіх».

Фотаздымкі Міхася ХАМЦА

Погляд з-за Буга

У цёплы красавіцкі вечар мінская галерэя «Ў» была запоўненая людзьмі. Нават дзверы на вуліцу былі адчыненыя, каб веснавое паветра дапамагала прысутным весці зацікаўленую гаворку пра 1-ы том кнігі «Narody i narodowości», які прывёз з Варшавы вядомы як у Польшчы, так і ў Беларусі даследчык, гісторык польскай літаратуры, прэзаік, эсэіст і публіцыст Міхал Ягела. Першы том кнігі «Народы і народнасці» – гэта падарожнік па ранейшых публікацыях, прысвечаных розным поглядам польскай публіцыстыкі на гістарычны шлях украінцаў, беларусаў, літоўцаў (ад канца XVIII ст. да 1918 года). Сам аўтар адзначыў, што гэтая кніга – першая спроба абагуліць усё тое, што было створанае ў перыёдыцы на польскім баку пра нашу агульную, а пазней падзеленую на асобныя часткі тэрыторыю і гісторыю. Сапраўды, упершыню аналізуюцца нешматлікія «тоўстыя» выданні польскіх гісторыкаў аб нацыянальным руху беларускага, украінскага, літоўскага народаў. Аўтарам даследуецца польская перыёдыка – газеты, часопісы, па якіх створана сваеасаблівае «падарожнае кніжыца».

Міхал Ягела доўгі час працаваў намеснікам Міністра культуры і мастацтва, які па

службовых абавязках адказаў за палітыку Рэчы Паспалітай у справах нацыянальных меншасцяў, што пражываюць на тэрыторыі Польшчы. І таму яго погляд на дылему «народ ці народнасці» да беларускага пытання мае для нас практычнае значэнне ў палітычным кантэксце. Вынік, да якога прыходзіць аўтар кнігі, наступны: як бы ні ставілася раней польская эліта да прысутнасці на сваіх усходніх (і паўднёвых таксама) межах беларусаў, украінцаў, літоўцаў (ды й славакаў), яна сёння на пытанне, «народы ці народнасці жывуць побач», адказвае адназначна – народы.

А вось на пытанне, разам (з палякамі) у адзінай федэратыўнай дзяржаве здолеюць існаваць гэтыя народы ці самастойна, аўтар зробіць спробу адказаць у 2-м томе пад назваю «Разам ці асобна?». Гэты том падрыхтаваны ўжо да друку.

На прэзентацыі выказалі пажаданне, каб працы спадара Міхала былі перакладзеныя на беларускую мову і выданыя ў Беларусі.

Уласны карэспандэнт

P.S. У наступных нумарах «КГ» можна будзе пазнаёміцца з рэцэнзіяй беларускіх гісторыкаў на кнігу М. Ягелы.

Чаму вярбою б'юць, як з крашанкі зрабіць драпанку...

У перадвёлікодную нядзелю Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту чарговы раз наладзіў вялікае свята – наведнікі адзначалі Вербніцу. У Евангеллі ад Мацвея апісана, як жыхары Іерусаліма сустрэлі Ісуса, вітаючы яго маладымі галінкамі. У традыцыйнай беларускай культуры замест галінак пальмы выкарыстоўваюць вярбу. Яе зграбныя кветкавыя пупышкі рана распускаюцца, а за лёгкае аднаўленне і хуткі рост яна лічылася сімвалам урадлівасці, жыццёвай моцы і здароўя, правобразам Хрыстова ўваскросання.

Перад пачаткам свята прайшлі майстаркласы па ўпрыгожванні вербачак. Майстры распявалі ахвочым пра асаблівасці сваіх вырабаў. Народны майстар і музейшчык Валянціна Пісарэнка пазнаёміла з традыцыямі фарбавання велікодных яйкаў. Паводле тэхналогіі выканання размалеўкі можна падзяліць на чатыры групы: «крашанка», «драпанка», «крапанка» і «пісанка». Крашанкі і драпанкі адварвалі ў шалупінні цыбулі ці іншых раслінных фарбавальніках. Каб з крашанкі атрымаць драпанку, на шкарлупіне вострымі прадметамі выдрапвалі ўзоры ці нейкія малюнкi. Крапанкі размалеўвалі, кропаючы на гарачае яйка пчаліны воск, а потым апускаючы ў той ці іншы фарбавальнік. Распісвалі толькі жанчыны (прадаўжальніцы роду). Звычайна яйкі бралі ад маладых вясновых курыцаў. Змесціва паступова высыхала, і яйка магло ляжаць не псуючыся шмат гадоў. Асвечаную ў храме пісанку захоўвалі за бажніцай.

Каля Пакроўскай царквы (помніка народнай архітэкту-

ры XVIII ст.) настаяцель прыхода храма Св. Мікалая Цудатворца адслужыў святочнае набажэнства (на жаль, традыцыйна рускамоўнае). Пасля яго адна з «гаспадынек» музейнай сядзібы, навуковы супрацоўнік Лідзія Фёдараўна Малькевіч, расказала пра рытуальна-магічны аспект вербачак. Спачатку яна і яе дочки скіраваліся на агарод, дзе паўтыкалі галінкі па яго вуглах, «каб ураджай быў добры і каб шкоднікі на расліны не напалі». У садзе тройчы сцябалі кожнае дрэва, каб было шмат плодуў. Каб добра бульба расла, у баразну клалі вербачку і ядловец. Пасля агарода з га-

лінкамі абыходзілі ўсе гаспадарчыя пабудовы, каб засцепагчы іх і жывёлу ад сурокаў і хваробаў. Попелам ад леташняй асвечанай вярбы пасыпалі агарод, каб урадзілі агуркі. Потым ішлі ў хату. Галінкамі сцябалі з пажаданнямі здароўя ўсіх, хто не быў у храме (найперш дзетак). Сцябалі таксама ўсе куты ў хаце і дзіцячую калыску. Былі й іншыя рытуалы і магічныя дзеянні. Пасля выканання ўсіх абрадаў галінкі клалі за абраз. Лічылася, што гэтую вербу нельга было нікому пазыкаць.

Зм. ВОЖЫК

Юбілей

«У маіх кнігах адна праўда»

Свой 85-гадовы юбілей адзначыў ганаровы грамадзянін Жлобіна, беларускі пісьменнік, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, ураджэнец Жлобіншчыны Уладзімір Федасеенка. З гэтай нагоды ў рамках інфармацыйнага праекта «Жлабінчане» ў Цэнтральнай раённай бібліятэцы імя Н.К. Крупскай 27 красавіка прайшоў літаратурны вечар з удзелам юбіляра.

Хаця Уладзімір Канстанцінавіч даўно жыве ў Мінску, але сувязь з родным кутком падтрымлівае пастаянна, часта бывае тут.

– Пра родны край я думаю пастаянна, – сказаў пісьменнік у час сустрэчы з прыхільнікамі сваёй творчасці. – На Жлобіншчыне я нарадзіўся, змагаўся з ворагам, чэрпаў матэрыялы для сваіх раманаў. І ва ўсіх маіх кнігах (раманах «Дубовая града», «Віхры на скрыжаваннях», «Пасля смерчу», «Мутныя росы». – М.Ш.) адна праўда.

Менавіта за праўдзівае адлюстраванне падзеяў на Жлобіншчыне ў гады Вялікай Айчыннай вайны, а таксама за патрыятычную работу сярод моладзі і ў сувязі з юбілеем Уладзіміра Федасеенку была ўручана Ганаровая грамата райсавета дэпутатаў. Здзейсніў гэтую місію намеснік старшыні райвыканкама Віктар Касцяйкоў.

Вядучая вечара жлобінская пазтэса Марыя Смірнова нагадала, што Уладзімір Федасеенка ўзяў у рукі зброю, каб змагацца з нямецка-фашысцкімі акупантамі, будучы 15-гадовым

юнаком. У 17 – быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, пазней – медалямі «Партызану Айчыннай вайны» I і II ступеняў, іншымі.

З юбілеем пісьменніка павіншавалі намеснік начальніка ідэалагічнай работы райвыканкама Марына Раманенка, дырэктар раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяна Яновіч, старшыня раённай арганізацыі Беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў Мікалай Грыцок, ветэраны працы – былы старшыня гарвыканкама Уладзімір Ерафееў, былы старшыня райсавета дэпутатаў Віталій Байкачоў, ветэран Узброеных Сіл Іосіф Рынейскі, іншыя.

Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца
Фота Мікалая СЕМЯНЦА

Цяпер рыцарамі ды шляхетнымі панамі-паненкамі не надта здзівіш. Але, прызнацца, прыемна, калі яны цябе на вуліцы запрашаюць «у салодкае каралеўства, каб жыццё было прыемным, прыгожым і салодкім». Акурат гэтае днямі можна было назіраць на сталічным цэнтральным праспекце, непадалёк ад чыгуначных касав. Там вядомая цукеркавая фабрыка «Івкон» адкрыла сваю фірмовую краму.

На адкрыцці выступіў гурт сярэднявечнай музыкі, а гожаыя шляхціцкі танцавалі, спявалі, жартавалі. А таксама – частавалі прадукцыяй фабрыкі і тых, хто сабраўся на імпрэзу, і ўсіх мінакоў. Варта адзначыць, што свята новай крамы праходзіла па-беларуску. І не было непаразумення, наадварот – у адказ чуліся не толькі «спасибо», але і «дзякуй, як прыемна». Нават замежнікам (у той час чамусьці шмат траплялася кітайцаў) не даводзілася паказваць жэстамі, што ім хочучь сказаць. Беларуская прызнасць – яна не патрабуе перакладу.

Вось толькі салодкая прадукцыя фабрыкі – спрэс рускамоўная. «Ды не, – запярэчылі мне ў краме, – у нас і па-беларуску афармляюцца цукеркі, толькі яно ўсё ідзе на экспарт. А цяпер закупленая новая лінія; мы зможам выпускаць

новую прадукцыю – будзе тады і па-беларуску». Толькі ўсё ж не зразумела, чаму гэта нельга рабіць адразу. А адметна-нацыянальных назваў можна падабраць нямала, каб не паўтараць «красных шапочек» ці «травушку-муравушку»...

Цікава, што ў цукеркавай краме можна прыдбаць і сувенір. Тут прадаюцца вырабы івянецкіх керамістаў – кубкі і кубачкі, глячкі і збаны, напоўненыя іўконаўскімі цукеркамі. Такое сабе аб'яднанне творчых намаганняў. Зрэшты, у каралеўстве, тым больш салодкім, можа быць і не такое.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота айтара

Асоба ў краязнаўстве

Аўтар адметнасцяў

Да 80-годдзя Уладзіміра Кісялёва

Імя Уладзіміра Кісялёва вядомае ў Беларусі, Расіі, Украіне, Літве, Польшчы, Аўстрыі і іншых краінах. Кола добрых знаёмстваў, творчых стасункаў юбіляра ўражае: сярод іх і партыйныя, і дзяржаўныя, рэлігійныя дзеячы, паэты, мастакі, краязнаўцы, падарожнікі, настаўнікі, звычайныя людзі. Не магу не агучыць працы краязнаўца, кандыдата эканамічных навук, заслужанага супрацоўніка жыллёва-камунальнай гаспадаркі: «На істаканаманскіх» (1985), «Пуцявінамі Наднямонна» (1994), «Наднёманскімі пуцявінамі» (2009). Гэтыя тры кнігі, як ахарактарызаваў мой добры знаёмы, ёсць сапраўдная і дакладная энцыклапедыя краязнаўства Уздзеншчыны і часткі наваградскага раёна.

Даследчык прысвяціў ажно тры кнігі аднаму са слаўных

ураджэнцаў Беларусі Я.А. Наркевічу-Ёдку: «Прафесар электраграфіі і магнетызму» (1988; у сааўтарстве), «Парадоксы "электрического человека"» (2007), «Я.А. Наркевіч-Ёдка ў творах мастакоў і фотамайстроў» (2008). А ў нядаўна выдзеным біябібліяграфічным даведніку пра гэтую асобу ён выступіў навуковым рэдактарам. Выдатна падрыхтаваныя ім кнігі пра гісторыка, багаслова, прафесара Уладзіміра За-

вітневіча, перавыдаў кнігу праваслаўнага ўкраінскага даследчыка В. Бяднова «Православная церковь в Польше и Литве» з пасляслоўем (напісаная ў сааўтарстве). Падрыхтаваны і выдзены ім зборнік праціаіерэя Плакіра Янкоўскага, у якім ён аднавіў падзвіжніцкі шлях Мітрапаліта Кіеўскага і ўсяе Русі Макарыя, які меў свае рэзідэнцыі ў Вільні і Наваградку.

Уладзімір Кісялёў мае публікацыі па гісторыі і развіцці

жыллёва-камунальнай гаспадаркі, пра дзяцінства сіратаў, манаграфіі пра развіццё гарадскога пасажырскага транспарту Мінска, пра І з'езд РСДРП у 1898 годзе, што адбыўся ў Мінску.

Але няблага было б акрамя яго прафесійных заслуг узгадаць і жыццёвы шлях. Нарадзіўся пісьменнік і краязнаўца ў вёсцы Шацк, што зараз на Пухавічыне, 28 красавіка 1931 года. Навучаўся ў Слабада-Пырашаўскай НСШ, даўчыўся ў Наваградскай беларускай сярэдняй школе № 1. Скончыў Маскоўскі аўтамабільны інстытут у 1955 годзе, пасля заканчэння працаваў у мінскім трамвайна-тралейбусным упраўленні на пасадах майстра і галоўнага інжынера дэпо, у Галоўкамунагасе і Міністэрстве камунальнай гаспадаркі рэспублікі старшым інспектарам, галоўным інжынерам аддзела ўпраўлення, кіраўніком Нарматыўна-даследчай станцыі, адным з намеснікаў Міністра жыллёва-камунальнай гаспадаркі БССР, кіраўніком Беларускага канструктарска-тэхнічнага інстытута гаспадаркі Мінжылкамунагаса, кіраўніком

галоўнай Навукова-даследчай лабараторыі Беларускага політэхнічнага інстытута. У 1985 годзе абараніў у Ленінградзе дысертацыю і стаў кандыдатам эканамічных навук. З 1991 года пенсіянер, ды не проста, а пенсіянер за асаблівыя заслугі перад Рэспублікай Беларусь. Шмат аддае ўвагі і працы Музею гарадской гаспадаркі навукова-вытворчага аб'яднання «Жылкамунагас», іншай грамадскай дзейнасці ў Беларускам фондзе культуры, Саюзе журналістаў Беларусі.

Я аднойчы напісаў: «За што ні возьмецца наш слаўны працалюб, вучоны, творца Уладзімір Мікалаевіч Кісялёў, усё ў яго выліваецца ў адметнасць» (выданне «Прыроджаны краязнаўца». Мінск, 2009).

Дарагі і шануюны Уладзімір Мікалаевіч, калі ласка прыміце ад нас у свой юбілей шчырыя і ўдзячныя пажаданні: радавацца жыццю, працаваць на асалоду сабе і нашай краіне доўга і плённа! Моцнага здароўя, асабістага, сямейнага шчасця, дабрабыту, здзяйснення ўсіх мараў і планаў, аптымізму і невычэрпнай энергіі!

Міхась МАЛІНОЎСКИ

Музей галіны

Гімназісты двухсотгоддзя

Ці ведаеце вы, як з'явіліся ў нас першыя гімназіі? Гэта цікавая гісторыя. І яна ажывае праз экспанаты нашага гімназічнага музея. Калі ж з'явіліся першыя гімназіі? Мабыць, у даўнія-даўнія часы, дзе небудзь у Грэцыі альбо ў сярэднявечнай Еўропе?

У старажытнай Грэцыі з'явіўся тэрмін «гімназія», а пазней у Еўропе так называліся ўстановы, якія давалі сярэдняю адукацыю. У XIX стагоддзі ўзніклі першыя школы, якія давалі класічную адукацыю, а потым іх станаўліся ўсё больш і больш. І вось тады гараджанка Рагачова Марыя Васільеўна Анісімава заснавала жаночую адукацыйную ўстанову ўласнага тыпу. Гэта быў 1882 г. У ёй было дваццаць вучняў і два педагогі. Кожны год гімназія рухалася наперад. Расла колькасць і якасць.

У 1917 г. у нас было 600 вучняў і 34 педагогі. У гімназіі працавалі найлепшыя выкладчыкі. Дарэчы, выхаванню надавалася вялікая ўвага. Тут вучылі юных дам танцам, музыцы, манерам, дамаводствам. Вывучалі Закон Божы і замежныя мовы.

Гімназічная адукацыя была вельмі прэстыжнай. Ды й грошай каштавала немалых. А сярод гімназістак багатых не было. Таму вельмі важная роля адродзілася апякунскаму савету гімназіі. Ремонт будынка, здыманне кватэраў для гімназістак, стыпендыі, бібліятэка – усё гэта ўваходзіла ў абавязкі апякунскага савета, у які ўваходзілі самыя паважаныя людзі горада. Паводзіны, паспяховасць, арганізацыя вольнага часу – усё гэта ўваходзіла ў абавязкі класных дам. Ніводная значная падзея не абыходзілася без вучаніцаў Анісімавай. Усе гарадскія канцэрты ўпрыгожвалі таленты гімназіі.

Трыццаць пяць гадоў Марыя Васільеўна кіравала гэтай установай. Але ў канцы 1917 г. гімназію закрылі.

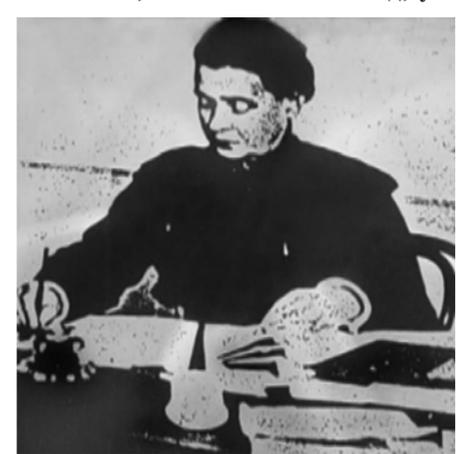
А ў 1999 г. яна была адроджаная зноў. Але гэта ўжо была іншая гімназія.

Мы, цяперашняе пакаленне гімназістаў, шануем і развіваем традыцыі класічнай гімназіі. Свой дзень нараджэння святкуем 28 верасня,

калі цар Мікалай II падпісаў рэскрыпт аб ператварэнні гімназіі ў дзяржаўную.

Рух наперад мы пачалі з 1999 г. Яны былі першыя – 219 гімназістаў. Яны былі першыя – 36 педагогаў. З тых часоў ужо было дванаццаць гімназічных выпускаў.

Мы будзем сваю планету – планету Гімназія! Маём і асабістыя святы і рытуалы, Дзень гімназіі і пасвячэнне ў гімназісты, свой эканамічны лад, усё

М. Анісімава

імкнемся рабіць сваімі рукамі. А з 2006 г. мы пачалі праводзіць уласныя фестывалі навукова-даследчых працаў «КалегіУм».

«Мы ўсім сэрцам і душой Ведаць шмат імкнемся», – нездарма гэтымі словамі пачынаецца наш гімн.

На сёння нашым дэвізам з'яўляюцца словы Сакрата: «У кожным чалавеку ёсць сонца, толькі дайце яму святло».

Мне было цікава даведацца, як вучыліся мае школьныя «продкі», якія прадметы вывучалі, як апрачаліся... Адказы я знайшоў на месцы, якое бачу кожны дзень, пераходзячы з кабінета ў кабінет. Гэта – музейная экспазіцыя, прысвечаная гісторыі развіцця гімназіі.

Падыходзячы да стэндаў з архіўнымі дакументамі, старымі фотаздымкамі, нават атэстатамі гімназістак, асэнсоўваеш, што ніколі не задумваўся над тым, што тут – такое багатае гістарычнае мінулае. На

маю думку, асаблівае нашага музея ў тым, што кожны ў любую хвіліну можа апынуцца вучнем канца XIX стагоддзя – варты сесці за парту ў спецыяльна аформленым пад гэты час кабінцеце.

Пасля экскурсіі я пагутарыў з заснавальніцай гімназічнага музея, настаўніцай гісторыі Таццянай Леанідаўнай Сталяровай.

– Таццяна Леанідаўна, а як узнікла ідэя стварэння ў гімназіі музея?

– У 1998 годзе мяне сюды запрасілі на працу. І калі прыйшла, адразу захацелася, каб маё новае месца працы чымсьці адрознівалася ад астатніх. Тады з'явілася выстава па гісторыі гімназічнай адукацыі Рагачова. Гэтая экспазіцыя і дапамагала вучням і бацькам больш блізка пазнаёміцца з новым і незнаёмым.

– Ніводная справа не абыходзіцца без цяжкасцяў. А якія былі яны пад час стварэння экспазіцыі?

– Найперш, цяжкасць была не толькі паехаць у Мінск у архіў. Складана было знайсці сем'і тых гімназістак, якія навучаліся тут амаль стагоддзе таму. Але нам пашанцавала: мы выйшлі на тых сем'і і фотаздымкі, што захаваліся з далёкіх часоў. Расказы ўнукаў і дзяцей гімназістак былі цікавыя і спазнавальныя.

– Штогод Вы наведваеце шмат розных школ. На Вашу думку, ці ў кожнай павінен быць такі «куток гісторыі»?

– Калі ўстанова існуе працяглы час – павінна быць, бо кожная мае сваіх герояў – тых вучняў, якія праславілі свае імёны, працавалі на карысць Радзімы. Мы сёння пішам гісторыі прадпрыемстваў, гісторыі навучальных устаноў – усё гэта захаванне пэўных традыцыяў.

– Вы, усе ведаеце, вельмі практычны чалавек. А якую ролю музей адыграе сёння ў гімназіі?

– Перш – асветніцкую. Дапамагае моладзі набываць веды, паказвае, што наш горад меў свае навучальныя ўстановы – гэта была яго культурная адметнасць. Таксама звярні ўвагу: да нас прыязджаюць людзі з розных гарадоў, каб паспрабаваць узнавіць свой радавод.

– А калі зазірнуць наперад: якім бачыце наш гімназічны музей, напрыклад, праз пяцьдзесят гадоў?

– Праз пяцьдзесят гадоў гэта будзе ўжо гісторыя настаўнікаў сучаснай гімназіі, нашых выпускнікоў, сярод якіх, мяркую, будуць выдатныя людзі альбо проста людзі, якія шчыра працуюць, маюць нейкія дасягненні. Яна будзе вельмі цікавая і крышачку іншая. Таму сёння важна, каб многія матэрыялы захоўваліся. Вельмі шкада, калі шмат траціцца – мы не надаем некаторым рэчам увагі. Трэба памятаць, што музей – гэта і выхавальчы цэнтр. Каб вучні бачылі, на каго трэба раўняцца. У нашым музеі ёсць звесткі пра тых, хто ўжо мае пэўныя дасягненні ў жыцці.

– Стварэнне музея ў гімназіі – Ваш пачыны занятак альбо гэта звязанае з прафесіяй настаўніка?

– Хутчэй – узаемазвязанае. Я павінна была як прафесіянал падбіраць матэрыялы. Цікава працаваць з архіўным дакументамі, але больш цікава працаваць з людзьмі. Не, не з сучаснікамі падзеяў, але вось унучка гімназісткі расказвала, як яе бабуля з сяброўкай размаўляла на французскай мове пасля заканчэння гімназіі намнога лепей, чым сяброўка пасля заканчэння інстытута. І калі яны хацелі штосьці абмеркаваць прыватна, то размаўлялі па-французску, а іх бацькі не разумелі, хоць і мелі савецкую вышэйшую адукацыю.

– Вялікі дзякуй, Таццяна Леанідаўна, за падрабязную і цікавую размову.

І сапраўды, гісторыя нас вучыць, гісторыя выхоўвае, гісторыя расказвае. Значыць – будзем усе разам захоўваць нашу з вамі гісторыю.

Дзмітрый СІМАНАЎ, вучань гімназіі, г. Рагачоў

Бываліцы з ваенных часоў

Штых

У адным з невялікіх партызанскіх атрадаў байцы заданне атрымалі: падарваць эшалон фашыстаў разам з мостам.

Баявое становішча вывучылі з засады, бо з цягнуком нельга спазніцца. А як на тое ліха па насыпе ад пераезда за мост тры фашысты ездзяць на матацыкле з люлькай, а яшчэ чацвёрта пешых. І гэта – без удліку вартавога на мосце. Уступіць жа ў бой нельга. То што рабіць? Эшалон пройдзе неўзабаве. Думалі партызаны і прыдумалі. Пакуль немцы рухаліся да моста, яны каля пераезда ўкапалі ў зямлю штых – лязом уверх тырчэў ён між шпаламі, да рэйкі бліжэй.

Абышлі партызаны ворага з другога боку моста, падрыхтавалі выбухоўку, а ў той час паставя якраз да пераезда вярнуліся і штых заўважылі. Па рацыі выклікалі мінераў. Эшалон з танкамі затрымалі. Усе мітусіліся каля штыха, і вартавы глядзеў не ў той бок, і астатнія фашысты не туды глядзелі. Увагу адцягнула размінаванне.

Паўна, здзіўляліся моцна, што за «штука» такая закладзеная. Чакаць жа ўсяго ад тых партызанаў даводзіцца. Прыязалі да штыха дрот, адбеглі за насып фрыцы, за дрот тузанулі...

Доўга фашысты смяліся – дзіва што, партызаны розум страцілі, цягнікі падрываць штыхамі надумалі. Эшалон пусцілі неўзабаве. Разам з мостам ён абваліўся.

Выбар

Пад час вайны шмат цывільнага насельніцтва з акупаваных тэрыторыяў апынулася ў Нямеччыне. Адкуль і каго толькі не было там. Людей жывымі спальвалі, забівалі, проста калечылі. А нека ў адным лагерах няшчасных паставілі перад выбарам.

Свяціла восенскае ласкавае сонца, служыла абыякава і вязням, і катам-забойцам. Вязням яно асвятляла першыя шарэнгі строю. Прамянямі святла па калючым дроце бегала. У зморшчынах мундзіраў эсэсаўскіх і лахманах ахвяраў прамяні хаваліся. Забітых – спрабавалі сагрэць, глядзелі ў вочы іх застыглыя.

У вачах жывых дрыжэлі, шарахаліся ў зрэнках іх цёпых, што сціснуліся ад жаху і асуджанасці. Пад бровамі карнікаў прамяні праслізгвалі.

Фашысты праганялі вязняў праз кантрольны пункт, каб адным застацца прастрэленымі ў ямах, а іншым – на ваенныя заводы рэйха з'ехаць. У прынце, перад выбарам ахвяраў пакінулі. Гульня выпадку незразумелай для іх была і загадкавай. Ды й жудаснай – раз зыход для кожнага ад сябе залежаў.

Да пункта клікалі па адным. На сталах ляжалі спісы вязняў. Пярэднія бачылі, як сябровак аб нечым пытаў, але нічога не чулі. Пасля адказу (у залежнасці ад яго?) адных за варотамі стралялі і ў ямы кідалі, іншых – у грузавікі, брызентам крытыя, садзілі і некуды адвозілі. Вакол КПП аўтаматчыкі ў касках стаялі. Стрэлы маланак на чарапах свяціліся, як на слупах пад электрадротам, – «не залазь, заб'е».

Дзяўчына адна, юная і сівая, са страху калацілася ўся, калі да КПП падыходзіла. Вочы ад спалоху ледзь у вачніцах мясіліся. Спатыкалася, абутая ў дзеравяшкі. Праходзячы паўз пажылога салдата раптам пачула дзіўны шэпт: «На працу... на працу... на працу...».

Дайшла да гестапаўца, на месца выбару. Тонам цынчна-ветлівым яе спыталі:

– На працу або дамоў?

Усплыў у свядомасці шэпт салдата, імгненна дзяўчына зразумела ўсё – і стала жудасна. Так дадому ёй жадалася, пад неба хаты сваёй патрапіць, а сказаць «на працу» давялося.

Аляксей
БАЛАХАНАЎ,
г. Орша

Напярэдадні 66-й гадавіны Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне ў Льянскай агульнадукацыйнай сярэдняй школе імя А.А. Грымаца праводзіцца шмат мерапрыемстваў. Мы прыводзім у парадак месцы пахаванняў і мемарыяльны комплекс «Любча» (месца спаленай разам з людзьмі вёскі), на базе школьных народных музеяў «Льянскай далягляды» і «Вілейшчына літаратурная» збіраем і папулярызуюем матэрыялы аб падзеях той вайны і іх удзельніках, аб ветаэранах, аб тых, хто не вярнуўся з поля бою. На жаль, шмат нашых землякоў загінула ў той вайне. У гонар і памяць уражэнцаў Льяншчыны, загінулых у гады Другой сусветнай вайны, мы вырашылі пасадзіць алею памяці.

У рамках гэтай краязнаўча-экалагічнай акцыі школа супрацоўнічае з Льянскім лясніцтвам, якім кіруе Андрэй Анатольевіч Кавалёў. Сябры БРСМ школы пасадзілі ўжо некалькі гектараў лесу на тэрыторыі гаспадаркі. Тады ж узнікла ідэя пасадкі лесу прама на школьнай тэрыторыі. Яе падтрымаў старшыня Льянскага сельскага Савета Мікалай Вацлававіч Русак, дапамагалі таксама работнікі лясніцтва.

22 красавіка школьнікі і настаўнікі высадзілі некалькі тысячаў дрэваў. У акцыі прынялі ўдзел педагогі і вучні 8–11 класаў. Найбольш актыўна працавалі настаўнікі Міхаіл Мікалаевіч Владыка, Алена Вячаславаўна Шачыкава, Жанна Леанідаўна Кавалёва і вучні Ягор Бабкевіч, Вадзім Косак, Павел Праснякоў, Андрэй Мароз, Пётр Сухі, Раман Вовк, Анастасія Спірыдовіч, Аляксей Дашкевіч, Мікалай Вовк, Алесь Максімовіч, Таццяна Судніковіч, Алена Герко, Віталь Акуліч, Зміцер Буркевіч і многія іншыя.

І зашуміць лес... І будзе памяць... І будзем мы, і будзе гонар, і будзе нашая Радзіма.

Алесь СЭСАРАВА,
педагог-псіхолог Льянскай СШ
імя А.А. Грымаца

Рэха публікацыі

Усё роўна ён герой

Як чалавек, улюбёны з дзяцінства ў авіяцыю, які перачытаў не адну кнігу мемуараў і нашых, і нямецкіх лётчыкаў, не магу ўтрымацца, каб не дапоўніць артыкул, што напісаў прафесар Іван Лепешаў.

Цалкам падзяляю развагі прафесара ў артыкуле «Міфы і праўда», змешчаным у № 8 «Краязнаўчай газеты», пра падзвіг савецкага лётчыка-знішчальніка Аляксандра Гараўца, які ў час бітвы на Курскай дузе 6 ліпеня 1943 года нібыта за адзін вылет здолеў збіць 9 нямецкіх бамбардзіроўшчыкаў (так сведчылі энцыклапедыі і нават Ілля Копыл на старонках «Народнай волі»).

А. Гаравец тады лятаў на Ла-5, які хоць і меў хуткасць звыш 600 км/г, магутны рухавік, але ўзбраенне складалі ўсяго дзве гарматы калібру 20 мм, і наўрад ці ён мог збіць 9 самалётаў з 20-ці, што ляцелі на бамбёжку савецкіх пазіцыяў. А гэта былі пікіруючыя бамбардзіроўшчыкі Ю-87, кожны з якіх нёс 1000 кг бомбаў, меў тры кулямёты калібру 7,9 мм. З пачатку вайны яны ляталі пад прыкрыццём знішчальнікаў Ме-109 Г6 або новых

хуткасных Фоке-вульф-190. Першы меў на ўзбраенні гармату 30 мм і два кулямёты калібру 12,7 мм, другі – чатыры гарматы 20 мм і 2 кулямёты калібру 7,9 мм і былі моцнымі арэшкамі нават для савецкіх лётчыкаў-асаў. Калі тая 20 бамбардзіроўшчыкаў ляцелі і без канвою, то А. Гаравец на сваім Ла-5, які на дзве гарматы меў усяго 120 снарадаў, максімум што мог здзейсніць – збіць 2–3 Ю-87. На большае ў яго б не хапіла боекомплекту.

У адным са зборнікаў успамінаў нашых авіятараў той пары мне давалося прачытаць, што на збіццё аднаго варожага самалёта нашаму лётчыку на тым жа Ла-5 ці найноўшым Як-3 патрэбна было патраціць не менш як 30 снарадаў і куляў. Таму далёка не кожная атака дасягала мэты, бо варожы пілот маневраваў, патрэбна было рабіць новыя заходы. Нярэдка з баявых вылетаў маладыя, слаба падрыхтаваныя для паветранага бою лётчыкі-знішчальнікі вярталіся з патрачанымі камплектамі, не збіўшы ніводнага варожага самалёта, і гэта ім даравалі. Калі ж тая 20 нямецкіх самалётаў былі двухматорныя бамбардзіроўшчыкі

Ю-88, узброеныя адной гарматай 20 мм і 5-цю кулямётамі, шансы збіць іх былі невысокія. Вольны ас мог патрапіць толькі ў адзін ці, у лепшым выпадку, у два юнкерсы: Ю-87 і Ю-88, якія на Курскай дузе былі самымі распаўсюджанымі бамбардзіроўшчыкамі Люфтвафэ.

Нядаўна я перачытаў кнігу «Небо вайны» знакамітага савецкага лётчыка Аляксандра Пакрышкіна, тройчы Героя Савецкага Саюза. За чатыры гады, лятаючы ў асноўным на амерыканскім знішчальніку «Аэракобра», які нёс адну гармату 37 мм і 4 кулямёты калібру 12,7 мм, здолеў за 158 вылетаў збіць толькі 59 самалётаў, пераважна знішчальнікаў Ме-109 і Фв-190. І вельмі рэдка, калі за адзін вылет перамагаў двойчы ці тройчы, на большае не заставалася або патронаў і снарадаў, або паліва, каб дабрацца да свайго аэрадрома.

Што на самой справе адбылася над Курскай дугой 6 ліпеня 1943 года, застаецца на сумленні тых, хто рыхтаваў справаздачы і «Узнагародныя лісты». Сам Аляксандр Гаравец шчыра выконваў сваю франтавую справу, і колькі б ён не збіў самалётаў за адзін вылет – ён усё роўна застаецца героем.

Міхась Тычына,
ветэран Вялікай Айчыннай
вайны

Ірына КАСЯНKOBA

Кружыць бусел

Роднай вёсцы Сямёнавічы
прывячаю

Кружыць, кружыць белы бусел
Ды над вёскаю майй.
Ён дзяцей шукае, мусіць,
Разам з бусліхай сваёй.

У гняздзечку родным вецер
Стане плакаць, завываць.
– Дзе ж вы, родненькія дзеці?
Мы сталіся чакаць.

Дзе, крывінкі, паляцелі?
У які, скажыце, край?
Жыць у вёсцы не скацілі.
Тут так добра! Ці ж не рай?

І крынічанька бруціцца
З жыватворнаю вадой.
Ды не можам мы напіцца –
Парасло ўсё лебядой.

Кожнай хаткай вас чакае
Роднай вёскі цішыня.
Сад квітнеючы ўздыхае:
– Дзе ж бусліная сям'я?
Сцежка сціпля да вёскі
Так стараецца, бяжыць!
На пагорчак бярозка
Ўглядаецца, стаіць...

Кружыць, кружыць
белы бусел
Ды над вёскаю майй.
Ён дзяцей шукае, мусіць,
Разам з бусліхай сваёй.

Малітва маці

Гаравала матухна.
Не прыйшлі з вайны,
Згінулі, не вернуцца
родных сыны.
Сэрца моцна сціснула,
цёмна ў вачах.
Душу ўсю ахутала
полымя і жах.

Думкі закруціліся:
«А навошта жыць?!
Ці вайну праклятую,
ці сябе вініць,
Што чацвёрта хлопчыкаў
у чужой зямлі.
Мо магілкі травмаі,
зеллем зараслі,

Мо ў полі дзе-небудзь
бедныя ляжаць.
Каб магла хоць дзетачак
родных пахаваць!»
Так з адцаем крыкнула
Богу ў вышыню:
«Я замест крывіначак
лягу у зямлю!
Змілуйся, мой Божачка,
забярэ мяне!

Ні аднаго хлопчыка
смерць хай не крагне!»
І любоў матуліна
падняла сыноў.
Ўсё з вайны вярнуліся
да сябе дамоў.
Ды насустрач матухна
выйсці не змагла –
За сыноў, за родненькіх,
у зямлю лягла.

Мая вёска на першы погляд нічым не адметная сярод іншых. Яна «сустракае» мядоцкіх гасцей і калі ехаць на Мётчу з Барысава праз Ухалоду, і калі ехаць іншым шляхам – праз Навасады. Усё роўна, перш чым трапіць на Мядоцкую зямлю, вы спачатку пабачыце шылдачку «Аскеркі». Чужым гэтая назва ні аб чым не скажа, а ў мясцовых яна суадносіцца з прозвішчам Аскерка, якое і зараз распаўсюджанае на Барысайшчыне. Адзіная версія паходжання назвы маёй вёскі звязаная з аднайменным прозвішчам памешчыка, якому да рэвалюцыі належалі тутэйшыя землі. Магчыма, ён быў неблагім гаспадаром і чалавекам, калі аб ім пакінулі памяць. На месцы сённяшняй вёскі раней быў проста панскі

двор, а вакол яго размяшчаліся хутары. Назвы ў іх былі таксама цікавыя: Казёнкі, Дубраўка, Купейка, Мір. Былі яшчэ Першы Хутар, Другі Хутар, Трэці Хутар. Затым, пасля рэвалюцыі, хутары ліквідавалі, перавезлі хаты ў адно месца. Утвораную з хутароў вёску назвалі Аскеркі. А памяць аб хутарах, а дакладней, аб іх уладальніках, засталася ў назвах урочышчаў Шчуцкае балота, Пятроў востраў, Палоннікава ляда, Любачкава балота. Але і само слова «хутар» не выйшла з ужытку – яно стала неафіцыйнай назвай вёскі Аскеркі. У побытавых зносінах людзі так і кажуць: жыве на Хутары, я хутаранскі і г.д. Таму дазвольце і мне карыстацца калі-нікалі гэтым словам.

загадчыцай дзіцячага садка ў Мётчы. Іх дачка Ірына Волах была першай выпускніцай нашай школы, якая атрымала залаты медаль.

Праз адзін дом пасля Волахаў жыве Галіна Іванаўна Мініч. Ёй каля 80-і гадоў. Яе муж Восіп Пятровіч Мініч таксама, як і дзед Аўхім, ваяваў у блакадным Ленінградзе, быў шафёрам на ваеннай машыне, якая пад абстрэлам дастаўляла ў горад хлеб. Галіна Іванаўна доўгія гады працавала начальнікам нашай Мётчанскай пошты, яе любяць за добры характар і прыгажосць. Яе адзіны сын з ня-

лы Аляксеевіча Козенкі і яго сям'і. Раней у доме жылі Адам Якаўлевіч і Кацярына Аляксандраўна Шчуцкія, вельмі дбайныя гаспадары. Дзяцей у іх не было, таму і прадалі яны свой дом. Але Мікола Аляксеевіч таксама трымае яго ў парадку, старанна рамантуе і дабудовае.

Каля Міколы Аляксеевіча жыве Іна Пятроўна, мама Сяргея Сцепановіча, былога ўдзельніка «Берагіні», які добра танчыў, граў на гармоніку і цудоўна расказваў мясцовыя казкі, нават прыдумваў некаторыя сам. А яшчэ пісаў даследчыя працы, у якіх расказваў прадаўні побыт, працоўныя і святочныя традыцыі нашых Аскерак, пра сваіх блізкіх і далёкіх продкаў. Зараз Сяргей вучыцца ў Мінскім фінансава-эканамічным каледжы.

Ёсць на вуліцы Падлеснай дом, дзе жывуць бабуля Валя і дзед Віця Раманавы. Людзі пераказваюць, як даўным-даўно загарэўся іх дом. Пажар быў страшэнны. Усім сялом змагаліся з агнём. Але дом палаў. А тут яшчэ ўзняўся вецер. Магла загарэцца ўся вёска. І тады адна бабуля ўзяла ў рукі ікону і тры разы абышла вакол пажару. І ўсе ўбачылі, як агонь сабраўся «свечкай» і пачаў гарэць уверх, пакуль пажар не скончыўся. А дом хутка пабудавалі новы. Таму што ўся вёска дапамагала талакою.

На Падлеснай жыла і вэтэран педагогічнай працы, старэйшая жыхарка нашай вёскі Аляксандра Фёдаруна Касцюковіч (памерла ў 2009 годзе). Яе муж Васіль Ігнатавіч таксама быў настаўнікам і завучам нашай школы. Яны, па ўспамінах вяскоўцаў, былі вельмі добрымі людзьмі і суседзямі. А яшчэ з гонарам звалі сябе беларусамі і размаўлялі – і дома, і ў школе – толькі па-беларуску.

Ад Падлеснай да ракі Мужанкі перпендыкулярна цягнуцца яшчэ адна хутаранская вуліца – Лугавая. Тут, як і ва ўсёй вёсцы, жылі некалі і жывуць зараз мае землякі і сваякі. Толькі раней, як расказваюць людзі, сем'і былі шматдзетныя, таму і вёска была звонкая і вясёлая. На Лугавой жыве сям'я маёй цёткі па маці Наталлі Фёдаруны Абрамовіч.

Можна бясконца распавядаць пра маю вёску і яе жыхароў. Я чула ад старэйшых, што хутаранцы – самы спагадлівы і шчыры народ, што на Хутар, калі на Тройцу тут праходзіў кірмаш, заўсёды прыязджала шмат гасцей, грала музыка. Людзі ўмелі і святкаваць, і працаваць. Шкада, што зачыняюцца ў маёй вёсцы на зіму вокны і дзверы многіх дамоў, што некаторыя зусім пусцеюць. Жадаецца, каб дзеці і ўнукі памяталі сваіх продкаў, даглядалі свае родныя хаціны. Тады будзе надзея, што вёска Аскеркі стане радзімай яшчэ для многіх пакаленняў мясцовага люду.

*Марыя КАСЦЮКЕВІЧ,
удзельніца ўзорнага фальклорнага гурта «Берагіня»,
вучаніца Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу
дзіцячы сад – сярэдняй школа Барысайскага раёна*

Вёска мая адзіная

Каб трапіць у Аскеркі з цэнтры – Мётчы, трэба прайсці паўз Мётчанскую амбулаторыю, сельскі Дом культуры, дзіцячы садок. Затым спусціцца з горкі да рэчкі Мужанкі. Яна і ёсць мяжа, якая раздзяляе дзве вёскі. Спакон веку, як гавораць старыя, хадзілі цераз раку па кладцы. Колькі ўжо кладак знесла паводкай за доўгі час! Праўда, цяперашняя служыць ужо даўно. Я хаджу па ёй амаль дзесяць гадоў. Зімой яна небяспечная: слізкая, нахіленая. Але ўпаўненасці надае тое, што трымаюцца дошкі на металічнай апоры. Ёсць у Аскерках яшчэ дзве дарогі, шасейныя, цераз масты, але гэтая, па кладцы, бліжэйшая, бо прыводзіць адразу да хутаранскіх хатаў.

Першая вуліца так і называецца – Зарэчная. Яна цягнуцца ўздоўж ракі, на ёй дваццаць дамоў, два з іх нежылыя, а сем – лецішчы, куды прыязджаюць толькі ў агародна-ягадную пару. Славіцца гэтая вуліца дзюма легендарнымі асобамі, якія пайшлі ўжо з жыцця.

Усяго год таму не стала Яфіма Ільіча Касцюковіча – салдата, вэтэрана Вялікай Айчыннай вайны, да якога з пашанай ставіліся людзі і ніколі не зайздросцілі яго вэтэранскім ільготам, бо ваяваў Аўхім Іллюшкаў (такая была яго вясковая мянушка) у Ленінградзе, усе тры блакадныя гады стаяў у абароне. Быў паранены, пасля вайны жыў у роднай вёсцы, меў вялікую сям'ю – 6 дзяцей, шмат і шчыра працаваў. А на гулянках быў спрытным танцорам. Яго ўнука Юрыя, які займаўся ў фальклорным гурце «Берагіня», мясцовыя старажылы на канцэртах пазнавалі па адмысловай паставе ног, так і казалі: «Гэта ўжо точна Аўхімаў унук».

Памятны ўсім яшчэ адзін хутаранскі Касцюковіч – Ілья Іванавіч. Гэта таксама ўнікальны чалавек. Ён быў сведкам мінулай вайны і адметны быў асаблівай манерай апавядаць пра перажытае. Яго апавед, як выбух фантазіі, ланцу-

жок неверагодных падзеяў, якія спляталіся і закручваліся ў адмысловыя сюжэты. Такога ў жыцці ніколі не магло быць і не было, але пра дзядзьку Іллю ніхто не казаў: «Манюка!». Апаведы яго былі вельмі смешнымі і заўсёды падабаліся людзям. Расказ пра чарацінку, якая выратавала Іллю ад немцаў, бо ён праз яе дыхаў пад тоўшчай лёду ў рацэ цэлыя тры дні, ці расказ пра матацыкл, на якім ён уцёк без бензіну, пры дапамозе напханай у бензабак і запаленай саломы, былі надрукаваныя ў 1983 годзе ў кнізе Ніла Гілевіча «Народныя казкі-байкі, апавяданні і мудраслоўі». Іх запісала ад Іллі нашая настаўніца, калі вучылася на першым курсе ўніверсітэта.

Цэнтральнай з'яўляецца ў нас вуліца Падгорная. Яна шырокая, прасторная. Пачынаецца ад ракі і вядзе ўгару, адсюль і назва. Дарэчы, назвы ў вуліцаў з'явіліся нядаўна, іх прыдумалі і ўвялі для адміністрацыйнай зручнасці. Падгорная пачынаецца з дома Івана Сяргеявіча і Клаўдзіі Уладзіміраўны Раманоўскіх, ужо нябожчыкаў. Клаўдзю (так вымаўлялі яе імя людзі) узгадваюць як адмысловую прыпеваціцу. У яе быў такі прыгожы і моцны голас, што на вечарынках яго чуваць было ў суседніх вёсках. Клаўдзю пазнавалі яшчэ і па змесце прыпевак. Іх старыя людзі называюць у нас «брахлівымі». Яны дзесяткамі ліліся ад «брахуллі» на гулянках, але людзі не асуджалі Клаўдзю, бо «брахала» яна па-майстэрску. Паслядоўніцай бабы Клаўдзі ў гэтай справе засталася ў нашай вёсцы Надзея Ціханаўна Палонік

(па-вясковаму Масееўна – ад мянушкі мужа). Яна таксама жыве на Падгорнай, толькі ў цэнтры вёскі.

На Падгорнай знаходзіцца і мой дом. Тут жылі некалі мае дзядуля і бабуля па тагу Пятро Іванавіч і Анастасія Аляксееўна Касцюковічы. Мой тата Ігар Пятровіч – малодшы ў сям'і, хата засталася яму ў спадчыну. Дакладней, месца, або «адонне», таму што мы жывём у новай хаце, пабудаванай побач з дзедавай. У спадчыну засталася нам і мянушка дзеда. Яго звалі Прыцэлам, бо ён рабіў усё не спячаючыся, «прыцэльваючыся», каб не памыліцца. Таму і мы – Прыцэлавы дзеці і ўнукі. У нашай сям'і трое дзяцей. Сястра Алёна працуе медсястрой, яна замужам і гадуе сынка Андрэйку. Брат Ігар служыць у войску. Мая мама Ганна Фёдаруна працуе сацыяльным работнікам, яе падапечныя бабулі і дзядулі жывуць у розных вёсках, таму ёй даводзіцца шмат хадзіць. У нас яшчэ жыве мая бабуля па маці Ядвіга Адамаўна Шыла. Але яна вельмі хворая, нават не размаўляе.

Непадалёк ад нашай сядзібы знаходзіцца самы вялікі і прыгожы ў Аскерках дом. Пастаянна ў ім ніхто не жыве, прыязджаюць толькі летам дзеці і ўнукі. Яго былыя гаспадары – вельмі шаноўныя людзі не толькі ў нашай вёсцы, але і ў Мядоцкім краі. Сцяпан Сямёнавіч Волах – удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, пасля яе працаваў настаўнікам пачатковых класаў у былой Дроздзінскай школе, а яго жонка Валянціна Архіпаўна па адукацыі была медыкам, у маладосці працавала фельчарам-акушэрам, а затым

Выданні краязнаўцаў краіны

Вёска на беразе Балдука

Кнігі, прысвечаныя гісторыі асобных невялікіх паселішчаў, заўжды даводзіцца чытаць з асаблівым пачуццём. Найчасцей пішуць іх не прафесійныя гісторыкі, а неаб'якавыя краязнаўцы, якія жадаюць пакінуць для нашчадкаў сведчанні аб жыцці сваіх бацькоў і дзядоў. Напрыканцы 2010 года ў мінскім выдавецтве «Кнігазбор» выйшла кніга пастаўчаніна Уладзіміра Магільніцкага «Мая вёсачка – Вайшкунь: гісторыка-этнаграфічны нарыс», прысвечаная гісторыі невялікай вёскі, што на беразе возера Балдук недалёка ад Лынтупаў.

Вялікую частку кнігі займае апісанне жыцця і побыту вясцоўцаў. Аўтар апісвае зямельныя ўладанні жыхароў Вайшкуня, іх заняткі, звычаі, ежу. Вялікае месца кнігі займае апісанне рэлігійных святаў – Калядаў, Трох Каралёў, Грамніцаў,

Вялікадня. Падрабязна распавядае У. Магільніцкі пра вясельныя звычаі, пра тое, як спраўлялі адведкі, хрэсьбіны. Расказвае ў кнізе і пра адпачынак, гульні дзяцей і моладзі, вясчоркі.

Уладзімір Магільніцкі піша і пра тое, як адбіваліся на вясцоўцах падзеі XX стагоддзя – польскі час, Другая сусветная вайна, павенная калектывізацыя і далейшы заняпад вёскі.

У кнізе шмат дэталю. Многім яны могуць падацца другараднымі, аднак яны вельмі падрабязна паказваюць усе бакі вясковага жыцця. Прыкладу колькі прыкладаў.

«Шылак Іван (Яська) меў валокі; Януш Станіслаў (Стаська), Януш Галена, Януш Юстын, Жаўнярук Віктар (Вікцюк), Буйка Адам (Адась) (...) – паўвалокі...»

«Жыхары навакольных вёсак вайшкунцаў называлі "шаракамі" за іх спаракнелую, рваную вопратку, якую яны насілі. А на гэта станчыкоўскім жыхарам адказвалі: "Станчыкі-галота з'елі сучку і ката, наварылі буракоў, накідалі чарвякоў"».

«Заўзятая зборшчыцай грыбоў у Вайшкунях была Шымковіч Франя (Керынка). За кожны выхад у лес яна магала сабраць да 200 баравікоў».

«Калі запрашалі на працу, наймітаў абавязкова клікалі за стол і назіралі за тым, як яны ядуць. Лічылі, што работнік, які есць шмат і хутка, але акуратна, будзе так і працаваць».

«Зладзеяў у вёсцы не было, і таму многія жыхары дзверы ў хату зусім не зачыкалі,

казалі: "У нас няма чаго красці"».

«Абутак вясцоўцы вельмі шанавалі. Лепшы абутак абувалі на вялікія святы, вяселле ці да касцёла. Звычайна да Лынтупаў ішлі босымі і ўжо каля мура касцёла абувалі боты, чаравікі, туфлі».

«Вайшкунцы паміж сабой жылі мірна. Але бывалі выпадкі, калі гэты спакой парушаўся. Гэта было тады, калі, крыў божа, курыца-квактуха са сваімі курантамі залазіла ў агарод суседкі. Тады на ўсю вёску падымаўся лямант. Гаспадыня агарода абзывала рознымі брыдкімі словамі сваю суседку. Яны паказвалі адна адной фігі, маглі падняць нават і спадніцу ў паказаць... Але праз дзень-другі гэта ўсё забывалася, і жыццё вёскі ўваходзіла ў мірнае рэчышча».

Калі чытаеш гэтыя падрабязныя, насычаныя маляўнічымі дэталю, апісанні, паўстае непаўторная карціна вясковага жыцця. Чытач мае шанец акунуцца ў атмасферу, у якой жылі яго дзяды і прадзеды.

Кастусь ШЫТАЛЬ

Некаторыя беларускамоўныя газеты і часопісы не так даўно не прамінулі адзначыць, што 5 сакавіка споўнілася 115 гадоў з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі, акадэміка Кандрата Крапівы. І мне, хоць трохі і запознена, хочацца сказаць колькі словаў пра Кандрата Кандратавіча.

Зімою 1971 года, у часе школьных вакацый, я, настаўнік Берштаўскай сярэдняй школы Шчучынскага раёна, прыехаў у Мінск – у галоўную бібліятэку рэспублікі («Ленінку»). Тут я чытаў (і канспектаваў) навуковую літаратуру, знаёміўся з часопісамі і газетамі 1920-х гадоў, рабіў неабходныя выпіскі. Тады я завочна вучыўся ў аспірантуры пры Мінскім педагагічным інстытуце, пісаў кандыдацкую дысертацыю пра стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў (а сама фразеалогія як асобны раздзел мовазнаўства ў тыя гады яшчэ толькі станаўлілася на ногі).

Аднойчы я зайшоў у магазін «Опытка», каб купіць акуллары, і, заняўшы чаргу, заўважыў, што крыху паперадзе ў той жа чарзе стаіць нібыта Кандрат Крапіва (пазнаў яго па здымках). Калі ён стаў выходзіць, я, набраўшыся смеласці, дагнаў яго і запытаў: «Вы – Кандрат Кандратавіч?» Ён, прыхільна глянуўшы, усміхнуўся і сказаў: «Так, гэта я». Даведаўшыся ад мяне, хто я такі і што мне хацелася б пракансультавацца наконт некаторых ужытых у яго творах прыказак і прымавак, Кандрат Кандратавіч сказаў: «Хадзем да мяне ў машыну, бо на дварэ сёння холадна». Там мы крыху паразмаўлялі, я атрымаў дазвол пры неабходнасці заходзіць да яго ў Прэзідыум Акадэміі навук (ён тады быў віцэ-прэзідэнтам АН БССР). Калі я сказаў, што аднойчы хацеў быў зайсці да яго ў кабінет, але сакратарка не дазволіла, Крапіва параіў: «А Вы ёй скажыце, што ў нас з Вамі ёсць дамоўленасць, і яна Вас прапусціць».

У мяне засталася вельмі прыемнае ўражанне ад гэтай сустрэчы. Мяне паланілі ягоныя прастата, шчырасць, ветлівасць, чалавечнасць. Ён зусім не такі, якім у сатырычнай паэме «Хвядос – Чырвоны нос» сам сябе характарызуе: «дрэнны быў таварыш – наступаў на мазалі».

Пасля, вярнуўшыся ў вёску, я выслаў Крапіве вялікі ліст, дзе выклаў свае думкі адносна выкарыстаных пісьменнікам фразеалагізмаў і прыказак, прасіў адказаць на некалькі пытанняў.

Пра ліст ад Кандрата Крапівы

Праз пару месяцаў атрымаў адказ ад Кандрата Кандратавіча:

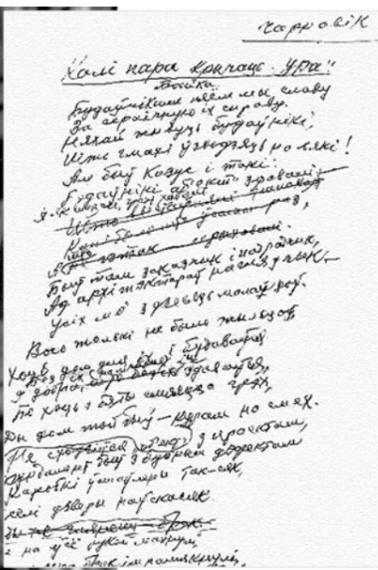
«25 мая 1971 года.

Паважаны Іван Якаўлевіч!

Прашу прабачэння, што не адказаў адразу на Ваша пісьмо. Шмат было работы і ўсякіх тэрміновых спраў. Спадзяюся, што гэта затрымка не адбілася на Вашай працы над дысертацыяй.

3. Перастаноўка першых кампанентаў прозвішча «Сякі-Такі-Малы-Аглы» – выпадковая. Толькі так і можна гэта тлумачыць.

4. Наконт «Гібельс брэша – вецер носіць» заўваг няма. Для тых, хто ведае нямецкую мову, Ваша тлумачэнне дае магчымасць вастраўспрымаць гэты выраз.

Пастараюся коратка адказаць на Вашы пытанні.

1. Што мае творы больш перасыпаны фразеалагізмамі, чым творы іншых аўтараў, катэгарычна сцвярджаючы Вы не можаце, паколькі творчасць іншых аўтараў даследавана Вамі не ў поўным аб'ёме. Вы можаце выказаць толькі свае меркаванні наконт гэтага. А наогул гэта не так важна.

2. У працэсе напісання твораў я спецыяльна звяртаўся да зборнікаў Насовіча і Ляцкага. З гэтымі зборнікамі я знаёміўся ў розныя часы раней. Трапныя выразы з гэтых зборнікаў (і не толькі гэтых), а таксама з жывой народнай гаворкі адкладваліся ў памяці і ў патрэбны момант прыходзілі на думку.

5. «Як з яйцом» апушчана таму, што наступны выраз «не знаходзячы сабе месца» па сэнсу азначае тое самае.

6. «Дзякуй свату» не мае да чынення бога. Такія канструкцыі з пабочнымі сказамі і словамі шырока ўжываюцца ў народнай мове.

7. «Пара, можа, і лакаматый рухачь...» – Косак не трэба. Гэта памылка друку. Выслоўе не запазычанае.

8. «Фіга на талерцы» сустракаец-

ца не толькі ў Насовіча, але і ў жывой мове.

9. З фразеалагізмаў, якімі Вы цікавіцеся, незапазычанымі з'яўляюцца: Выдраць лысаму валоссе; Бедны Рыгорка, будзе табе горка; Як свінню ні кліч, яе заўсёды выдаць лыч; Святло ў кут – менш пакут; Шмат цеста ды мала месца; Што ні скажа – маслам мажа; Ад пачосткі ньюць косткі.

Фразеалагізм «Грэх у мех...» з рознымі варыяцыямі другой часткі сустракаецца як у слоўніках, так і ў народнай мове. Магчыма, што і ў літаратуры ён ужываўся кім-небудзь раней за мяне. Ва ўсякім разе я не прэтэндую на прыярэтэт.

Вось усё, што я мог адказаць на Вашы пытанні.

Жадаю поспеху ў працы над дысертацыяй.

Кандрат Крапіва».

У ліпені-чэрвені таго ж года я зноў сядзеў у «Ленінцы». Адзін раз заходзіў у кабінет да Крапівы (сакратарка прапусціла). Падзякаваў Кандрату Кандратавічу за яго ліст. Ён падпісаў («з пажаданнем поспеху ў навукова-даследчай працы») сваю кнігу, якая толькі што выйшла ў серыі «Бібліятэка беларускай паэзіі». Зноў размаўлялі пра некаторыя выразы. Запомнілася, напрыклад, як на мае пытанне пра параўнальны выказ «падобны, як свіння на лебедзю», выкарыстаны ў камедыі «Мілы чалавек», Крапіва адказаў, што тут, магчыма, ён у якойсьці ступені адштурхоўваўся ад чутага ім у жывой мове ўстойлівага параўнання «падобны, як свіння на быка, толькі шэрсць не така».

Помніцца таксама: у мяне неяк само сабой сказала, што, маўляў, Вам цяпер з-за штодзённай працы ў Акадэміі навук і няма калі пісаць мастацкія творы. Кандрат Кандратавіч пагадзіўся, але і парадаваў: хутка «Полымя» апуб-

лікуе яго новую каля медыю – «Брама неўміручасці». А яшчэ праз некалькі гадоў ён (амаль у 90-гадовым узросце) напісаў п'есу «На вастры» (1982) і кнігу для дзяцей «Загадкі дзедка Кандрата»

(1986). 7 студзеня 1991 года – на 95-м годзе жыцця – Кандрата Крапівы не стала. А яго творы і слоўнікі, ім адрадагаваныя, жывуць. І будуць жыць!

Іван ЛЕПЕШАЎ, прафесар

Землякі

Азербайджанцы на берагах Дняпра

— **Алі Малікавіч, якія за-
дачы стаяць перад вашым
таварыствам?**

— Перш за ўсё мы жадаем захаваць свае нацыянальныя традыцыі, перадаць іх сваім дзецям. Мяркую, ад гэтага выйграем не толькі мы, азербайджанцы, а і ў цэлым шматнацыянальная Жлобіншчына. Акрамя ўсяго, арганізавана лягчэй падтрымліваць сувязь з этнічнай радзімай. Робім мы гэта праз Пасольства Рэспублікі Азербайджан у Беларусі.

— **Калі ласка, раскажыце крыху пра Кангрэс азербайджанскіх абшчын.**

— Гэта — міжнароднае грамадскае аб'яднанне азербайджанцаў. У Беларусі яно афіцыйна зарэгістравана ў красавіку 2007 года. Яго суполкі сёння існуюць у розных кутках Беларусі, жлобінская — адна з буйных.

— **Каго з найбольш актыўных членаў азербайджанскай дыяспары на Жлобіншчыне Вы можаце назваць?**

— Перш за ўсё — нашага акасакала Фахрадзіна Муртузаева, які жыве на Жлобіншчыне з 1982 года. А таксама — майго памочніка па грамадскіх справах Мехдзі Фатулаева. Потым — дырэктара сельгаспрадпрыемства «Прыбуцкі» Эльдара Насірава, у праўляючага жывёлаводчай фермай сельгаспрадпрыемства «Антоніўка-Агра» Тэльмана Ахмедава (апошнія два гады ён — лепшы па прафесіі ў раёне), дырэктара Навамаркавіцкага СДК Гулю Насірава, работнікаў Беларускага металургічнага завода Азера Габібава, Гасана Гусейнава, Ядулу Гусейнава, Шахмара Бабаева, прадпрыемальні-

сёння на Жлобіншчыне пражывае 56 нацыянальнасцяў. Пераважаюць беларусы (каля 84 працэнтаў) і ўкраінцы (каля 2,5 працэнта). Астатнія — гэта нешматлікія дыяспары, якія налічваюць па некалькі сотняў і нават па некалькі дзесяткаў чалавек.

У канцы студзеня 2011 года ў Жлобінскім райвыканкаме было афіцыйна пастаўлена ўлік новае таварыства — раённае аддзяленне Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Кангрэс азербайджанскіх абшчын». Яго старшынём адзіна-

душна абраны Алі Малік-аглы Ахмедаў. Наш субяседнік апынуўся на Жлобіншчыне ў канцы 1980-х. Пачаў працаваць жывёлаводам на Ніжнеалбанскай МТФ тагачаснага калгаса «Праўда» (сёння ў складзе сельгаспрадпрыемства «Стрэшыньскі»). Неўзабаве ён узначаліў гэты вытворчы ўчастак і вывёў яго ў лік лепшых у раёне. Сёння Алі Малік-аглы Ахмедаў — вядомы ў Жлобінскім раёне кіраўнік сельскагаспадарчай вытворчасці, начальнік аднаго з буйных у краіне свінакомплексаў — «Бабоўскі».

каў Саліма Гудабава, Ільгара Гасанава, Шахіна Гасанава, Саймура Гасанава, дырэктара гарадской лазні Ільгаша Мустафаева, мог бы ўспомніць і іншых. Як бачыце, азербайджанцы сёння працуюць у розных сферах вытворчасці, у культуры і гэтак далей. І пра-

цуюць добрасумленна, таму што Беларусь стала для іх другой радзімай. Мы таксама свята паважаем гісторыю Жлобіншчыны, аддаем даніну павагі яе гераічнаму і трагічнаму мінуламу. Так, калі да нас прыязджаюць госці з Пасольства, мы абавязкова вярнем іх у Чырво-

ны Бераг, дзе адкрыты мемарыяльны комплекс памяці загінулых у вайну беларускіх дзяцей.

— **Як часта прыязджаюць на Жлобіншчыну супрацоўнікі азербайджанскага Пасольства?**

— Па некалькі разоў у год. Дыпламаты цікавацца жыц-

Колькасць азербайджанцаў у свеце складае блізу 41–57 мільёнаў. Болей іх жыве ў Іране (23 мільёны), Азербайджане (8,3 мільёны), Расіі (2,4 мільёны). У Беларусі — каля 4830 чалавек (0,04 % насельніцтва). На Жлобіншчыне — каля 80 чалавек.

цём азербайджанцаў, што жывуць тут, дапамагаюць ім вырашаць розныя жыццёвыя пытанні, сустракаюцца з дзецьмі, уручаюць ім падарункі. Апошні такі прыезд быў на мінулы Навы год. Часцей за ўсё да нас наведваюцца першы сакратар Пасольства Зульфигар Танарвердзіеў.

— **У пачатку нашай размовы Вы згадалі аб нацыянальных традыцыях азербайджанцаў. Раскажыце і аб гэтым.**

— Штогод 21 сакавіка мы адзначаем сваё галоўнае і самае старажытнае нацыянальнае свята — Наўруз. Звязанае яно з пачаткам вясны і вядомае з часоў дынастыі Ахеменідаў (прыкладна 648–330 гг. да н.э.). Дарэчы, у 2009 годзе рашэннем ЮНЕСКА гэтае свята ўключанае ў Спіс сусветнай нематэрыяльнай культурнай спадчыны, з 2010 года адзначаецца як Міжнародны дзень. Вядома, што азербайджанцы з'яўляюцца мусульманамі. Зараз у Мінску азербайджанскай дыяспарай вядзецца будаўніцтва мячэці. Азербайджанцы, якія жывуць на Жлобіншчыне, таксама ўносяць свой уклад у гэтую святую справу.

**Гутарыў
Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік жлобінскай
райгазеты «Новы дзень»,
краязнаўца**

На здымку: актыўнасці жлобінскага аб'яднання азербайджанскай дыяспары.

Фенолаг з Полацка

Адзін з заснавальнікаў Рускага таварыства знаўцаў свету, кіраўнік яго феналагічнага аддзела, член і старшыня феналагічнай камісіі Рускага геаграфічнага таварыства Дзмітрый Нічыпаравіч Кайгародаў нарадзіўся ў Полацку 31 жніўня 1846 года ў дваранскай сям'і генерал-маёра, выкладчыка матэматыкі Полацкага кадэцкага корпуса, дзе з 1856 года пачаў навучацца. Пасля заканчэння юнак паступіў у 2-е Канстанцінаўскае ваеннае вучылішча, а потым быў пераведзены партупей-юнкерам у Міхайлаўскую артылерыйскую брыгаду, што дыслакавалася ў Царстве Польскім. У 1867 годзе накіраваны на Охценскі парахавы завод у Пецяярбургу для выканання пэўных даручэнняў, дзе атрымаў званне паручніка.

У 1868 годзе Дзмітрый — вольны слухач Пецяярбургскага земляробчага інстытута. Паспяхова закончыў курс на лясным факультэце, і ў 1872 годзе зацверджаны ў званні кандыдата. Хутка быў пераведзены ў корпус ляснічых і камандзіраваны на два гады ў Германію, Аўстрыю, Швейцарыю, Швецыю і Францыю.

Пасля вяртання з-за мяжы ў 1875 годзе ён быў прыкамандзіраваны да земляробчага інстытута (які пасля стаў Лясным). Чытаў лекцыі па лясной тэхналогіі і інжынерным мастацтва, крыху пазней атрымаў званне прафесара.

З 1882 года Дзмітрый Нічыпаравіч пачаў рэгулярна размяшчаць у газеце «Новое время», у часопісах «Мир Божий», «Русская школа», «Вестник садоводства» і іншых нататкі пра жыццё прыроды і вынікі сваіх навуковых назіранняў, выступаў у абарону лесу, што высыкаецца. Тады ж працягаў у Маскве на з'ездзе лесагаспадароў даклад пра прыродаахоўнае значэнне лясоў і наступствы іх вынішчэння.

У 1889-м пабачыла свет кніга «Наши зимние пернатые гости», у 1990 годзе — «О длинноногих и длинноносых птицах». Асаблівы поспех мелі навукова-папуляр-

ныя кнігі «О наших прелестных птицах», «Беседы о русском лесу», «Из зелёного царства», «Из царства пернатых. Популярныя очерки из мира русских птиц», «Дерево и его жизнь», «Наши весенние цветы», зборнік апавяданняў і нарысаў пад назвай «Лепестки». А кніга «Чёрная семья. (Птица вороньего рода) Чтения для народа», паводле сведчанняў рэцэнзентаў часопіса «Мир Божий», паўнатою апісання і маляўнічасцю мовы — адна з лепшых аб сямействе крумкачовых.

Трэба адзначыць, што ў сваіх публічных выступленнях Кайгародаў змагаўся з коснай сістэмай выкладання натуральных навук. Ён лічыў прыроду крыніцаю творчасці, у свае сачыненні ўводзіў яскравыя вобразы і прызнанні, урыўкі з вершаў паэтаў-класікаў аб прыродзе. Сваю задачу як вучонага і пісьменніка ён бачыў у тым, каб абуджаць «чувства прыроды». Разглядаючы чалавека як частку прыроды, лічыў, што яе захаванне — абавязак чалавека. Сучаснікі так адзначалі дзейнасць Кайгародава: ён «... несомненно принадлежит к числу редких популяризаторов науки, умеющих заинтересовать детей, сразу повлиять на их ум и чувство, затронуть и привлечь к себе детские симпатии», — пісаў часопіс «Русский вестник» в 1892 годзе.

Займаўся Дзмітрый Нічыпаравіч жывапісам, цікавіўся музыкай, асабліва творчасцю П.І. Чайкоўскага, напісаў шэраг раманаў. На сходзе літаратурна-мастацкага гуртка Я.П. Палонскага ён працягаў біяграфічны эцюд «П.И. Чайковский и природа», які выйшаў асобным выданнем у Пецяярбургу ў 1907 годзе.

Яшчэ да ад'езду за мяжу ў 1871 годзе ён пачаў весці фена-

лагічныя запісы. І ў 1895-м стварыў феналагічную сетку для правядзення біякліматчнага раянавання Еўрапейскай часткі Расіі, а таксама стварыў феналагічныя мапы вясновага пералёту птушак. Дзмітрый Нічыпаравіч носіць званне бацькі рускай феналогіі, яго брашура «О школьных фенологических наблюдениях» выйшла апошні раз у 1920 годзе ў Волагдзе і размяшчае парадны настаўнікам і даследчыкам-пачаткоўцам, якія і сёння не страцілі свайго практычнага значэння.

Памёр Д.Н. Кайгародаў 11 лютага 1924 года ў Ленінградзе і пахаваны ў парку Ляснога інстытута.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

Май

6 – Юндзіл Станіслаў Баніфацый (1761, Воранаўскі р-н – 1847), прыродазнаўца, батанік, золаг, адзін з першых даследчыкаў расліннасці Беларусі, заснавальнік батанічнага саду ў Вільні, якому забяспечыў еўрапейскі ўзровень – 250 гадоў з дня нараджэння.

9 – Шматаў Віктар Фёдаравіч (1936, г.п. Камарын – 2006), мастацтвазнаўца, мастак, даследчык кніжнай і станковай графікі Беларусі, мастацкай спадчыны Францыска Скарыны, знаўца і ініцыятар ратавання помнікаў народнага мастацтва чарнобыльскай зоны, былы дырэктар Музея старажытнабеларускай культуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1994) – 75 гадоў з дня нараджэння.

9 – Давідзенка Леанід Рыгоравіч (1941, Мінск – 2002), скульптар, творы якога ўпрыгожваюць некаторыя вуліцы Мінска, радзівілаўскі парк у Нясвіжы, Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь, Траццякоўскую галерэю ў Маскве, педагог – 70 гадоў з дня нараджэння.

12 – Мар’ян Здзяхоўскі (1861–1938), польскі літаратуразнаўца і публіцыст, ураджэнец Беларусі, прафесар Ягелонскага і Віленскага ўніверсітэтаў – 150 гадоў з дня нараджэння.

13 – Сербантовіч Анатоль Станіслававіч (1941, Шклоўскі р-н – 1970), паэт, аўтар праявітых твораў, крытычных артыкулаў, перакладаў, твораў для дзяцей – 70 гадоў з дня нараджэння.

15 – Сачанка Барыс Іванавіч (1936, Хойніцкі р-н – 1995), пісьменнік, крытык, публіцыст, творы якога перакладзены на англійскую, балгарскую, нямецкую, польскую, рускую, украінскую, французскую і іншыя мовы, перакладчык, выдавец, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1982) і Літаратурнай прэміі імя І. Мележа, уладальнік медаля Францыска Скарыны – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Вітка Васіль (сапр. Крысько Цімох Васільевіч; 1911, Слуцкі р-н – 1996), паэт, праявік, драматург, які лічыцца класікам беларускай дзіцячай літаратуры і адным з лепшых казачнікаў свету, узнагароджаны Міжнародным ганаровым дыпламам імя Х.К. Андэрсена з занясеннем прозвішча ў Ганаровы спіс вялікага дацкага казачніка, аўтар літаратурнакрытычных і публіцыстычных артыкулаў, заснавальнік дзіцячага часопіса «Вясёлка», заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Янкі Купалы (1972) – 100 гадоў з дня нараджэння.

У тэатры «Зьніч»

Вясновы рэпертуар Беларускай паэтычнай тэатр аднаго актёра «Зьніч» заканчвае разнастайнымі пастаноўкамі.

17 мая маленькія глядачы выправяцца ў падарожжа з галоўнымі героямі спектакля «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона» – шукаць, што такое сяброўства і шчасце. Выканаўца Леанід Сідарэвіч.

18 мая на сцэне ў выкананні Вячаслава Шакалідо глядачы змогуць убачыць лялечны спектакль «Дзівосныя авантуры паноў Кубліцкага ды Заблоцкага», якія нічога не рабілі, толькі елі, пілі і біліся паміж сабой.

23 мая ўдзень дзяцей закружыць «Вясёлая каруселя» ў выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Ларысы Горцавай у музычным суправаджэнні Дар’і Неўмяржыцкай (цымбалы). Спектакль прысвечаны творчасці беларускага паэта Артура Вольскага.

Увечары таго ж дня Мікола Лявончык у музычным суправаджэнні цымбалісткі Дар’і Неўмяржыцкай пакажа спектакль «Не праклінай,

В. Шакалідо і лялькі

што я люблю...» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці».

Спектаклі праходзяць у Тэатральнай зале культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне (017) 331-75-53.

З агнём не жартуюць

Памятайце, што ў пажаранебяспечны перыяд катэгарычна забараняецца паліць смецце на адкрытых тэрыторыях, выпальваць сухую траву, распальваць вогнішчы, асабліва ў лесапаркавых зонах і на тарфяніках.

Згодна з артыкулам 15.29 Кодекса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях за парушэнне патрабаванняў пажарнай бяспекі ў лесах

і на тарфяніках альбо забароны на іх наведванне:

– якое не выклікала шкоды, цягне папярэджанне або накладанне штрафу ў памеры да дваццаці пяці базавых велічынь;

– якое выклікала знішчэнне ці пашкодванне (калі ў гэтых дзеяннях няма складу злачынства), цягне накладанне штрафу ў памеры ад дваццаці пяці да пяцідзiesiąці базавых велічынь.

Згодна з артыкулам 15.58 КоАП распальванне вогнішчаў у забароненых месцах цягне папярэджанне ці накладанне штрафу ў памеры да дванаццаці базавых велічынь.

Звяртаемся да кіроўцаў і пасажыраў транспартных сродкаў з просьбай не выкідаць непатушаныя цыгарэты і запалкі з вокнаў аўтамабіляў.

Вольга Цынкевіч, інспектар ЦПАНС, г. Мінск

Фота Міколы ШВАВАРА

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 16

Уздоўж: 1. Стронцый. 4. Пажарнік. 9. Біяфільтр. 12. Фантом. 13. Гар. 14. Кабель. 17. Грыбы. 18. Мачта. 21. Караім. 23. Іпа. 25. Буксір. 27. Адсяленне. 29. Радзійнасць. 30. Хірасіма.

Упоперак: 1. «Саркафаг». 2. Робы. 3. Цынзізм. 5. Жаўток. 6. Неба. 7. Кацельня. 8. Гліна. 10. Стацьянар. 11. Аблачынка. 15. Быў. 16. Імя. 19. Сакратар. 20. Вербніца. 22. Мудрэц. 24. Палын. 25. Бункер. 25. Сход. 28. Маці.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛЭПЕЛЬСКІ СТРОЙ – традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення Падзвіння. Бытаваў у XIX – пач. XX ст. пераважна ў Лепельскім, Ушацкім, Чашніцкім раёнах.

Цясляр з Лепеля

Аснову летняга строю жанчынаў складалі кашуля, спадніца, фартух. Кашуля мела тунікападобны або з прамымі плечавымі ўстаўкамі крой, сціплае аздабленне вузкімі паскамі чырвона-чорнага геаметрычнага арнаменту на рукавах і плечавых

устаўках. Спадніцу (саян, дрыліх, андарак, шарак) шылі з 3–4 (у заможных сялянаў з 7) полак пярэстых або аднаколерных саматканых тканінаў у блакітна-белым, сіне-фіялетавым, вохрыста-чырвоным каларыце; фартух з 1–3 полак кужэльнага палатна, аздаблялі ўзорным ткацтвам (пераборам), вышыўкай (мярэжка), карункамі. Галаўныя ўборы – намітка, чапец, хустка, вянок, карона (галаўны ўбор дзяўчыны-мяшчанкі

Дзяўчына ў святочным адзенні. Вёска Абольцы Талачынскага раёна

накшталт падвічкі з парчы, расшытай бліскаўкамі) і інш.

Мужчынскае адзенне складалі кашуля (насілі навыпуск, падпяразвалі поясам ці дзятгай), нагавіцы, камізелька з чорнай або цёмна-сіняй крамнай тканіны. Галаўныя ўборы – саламяны або лямцавы капялюш, белая магерка, картуз. Верхняе мужчынскае і жаночае адзенне – армяк, сярмяга, світка, кажух.

ЛЭПЕШАЎ Іван Якаўлевіч (н. 23.10.1924, в. Іскозы Дубровенскага р-на) – мовазнавец. Доктар філалагічных навук, прафесар. Ветэран Вялікай Айчыннай вайны, мае раненні, узнагароджаны ордэнам Вялікай Айчыннай вайны II ступені, медалямі «За адвагу», «За баявыя заслугі», «За ўзяцце Кёнігсберга» і інш. Напрыканцы 1940-х быў рэпрэсаваны, знаходзіўся ў далёкаўсходніх лагерах Находкі і Спаска. Пасля ўмоўна-да-тэрміновага вызвалення (1955)

Іван Якаўлевіч Лепешаў

скончыў Гродзенскі педінстытут, працаваў настаўнікам; з 1971 г. у Гродзенскім універсітэце. Рэабілітаваны ў 1963 г.

Даследуе фразеалогію, мову мастацкай літаратуры. Аўтар 575 публікацыяў, працы «Літаратурна-краяведчэскі кружок», больш як 40 кніг («Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў», «Лінгвістычны аналіз тэксту», «У пошуках ісціны», «Надзённае», саўтар «Практыкума па беларускай мове» ды інш.).

ЛЭРА – пашыраная ў Беларусі народная назва ліры колавай.

ЛЭТНІЯ ПЕСНІ – адзін з цыклаў календарна-абрадавай паэзіі. Уключае маляўнічыя паводле зместу купальскія і пятроўскія песні, у якіх паэтызуецца характэрна прыроды ў пару яе найбольшага росквіту. Асобную групу ўтвараюць касецкія песні. Уласна летнімі лічача жніўныя (разам з зажынкавымі і дажынкавымі песнямі), якія перадаюць атмасферу самай гарачай пары года ў жыцці сялянскай сям’і – жніва, цяжкай працы жніа.